

DOI: 10.34015/2523-4552.2025.3.06

УДК 342.9

Олійник В. В.,

аспірант Харківського національного
університету внутрішніх справ

ORCID: 0009-0001-6621-2044

ПОНЯТТЯ ЗБРОЇ НЕВІЙСЬКОВОГО ПРИЗНАЧЕННЯ І БОЙОВИХ ПРИПАСІВ ДО НЕЇ

Визначено, що зброя – це спеціальні технічні прилади, засоби та механізми, ключове призначення яких – нанесення матеріальної шкоди предметам та/або фізичної шкоди людям. Наголошується на тому, що в залежності від прикладної характеристики зброї та способу прояву її функціональних властивостей виділяють зброю вогнепальну, холодну, газову, ядерну тощо. Вказано, що боеприпаси – це елементарні частки зброї, які забезпечують ефективність роботи її конструкції та безпосереднє ураження живої сили або пошкодження майна.

Доведено, що відмінними особливостями зброї невійськового призначення є наступні: 1) це предмет суб'єктивного права власності; 2) визначення зброї та боеприпасів до неї невійськовими передбачає неможливість або суттєву складність застосовувати її під час воєнних або бойових дій. Зроблено висновок, що зброя невійськового призначення і боеприпаси до неї – це спеціальні технічні прилади, засоби та механізми, а також необхідні для їх роботи елементарні функціональні частини, призначені для особистого захисту, спорту, мисливства та іншої передбаченої законодавством діяльності і характеризуються відповідним ступенем ризику використання.

Ключові слова: зброя, зброя невійськового призначення, боеприпаси, регулювання обігу зброї невійськового призначення.

Постановка проблеми. Відповідно до статті 27 Конституції України кожна людина має невід'ємне право на життя. Ніхто не може бути свавільно позбавлений життя. Кожен має право захищати своє життя і здоров'я, життя і здоров'я інших людей від протиправних посягань [1]. Зазначена юридична можливість забезпечується багатьма державними інструментами, а також діяльністю інститутів громадянського суспільства. Однією з найбільш дискусійних мір, яка при цьому активно використовується в інших країнах,

зокрема, Сполучених Штатах Америки, є надання права володіти та користуватись фізичним особам зброєю невійськового призначення. Проте, подібний крок слід проводити із врахуванням всіх можливих ризиків та, що найбільш головне, розбудови ефективного механізму правового регулювання в даній сфері. Це, в свою чергу, обумовлює необхідність уточнення правової природи зброї невійськового призначення і бойових припасів до неї, а також чіткого розуміння змісту останньої.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Зброя, як предмет правового регулювання та контролю, активно вивчається в багатьох наукових роботах різних галузей. В цій площині варто окремо виділити праці О. В. Богданця, С. В. Діденка, В. В. Дулгера, С. М. Колотушкіна, С. П. Параниці, М. Г. Пінчука та інших. Водночас, дотепер залишається актуальним питання про розкриття змісту та сутності зброї невійськового призначення і бойових припасів до неї, поняття яких не знайшли визначення в існуючому масиві наукових розробок.

Постановка завдання. Метою статті є: сформулювати дефініцію понять «зброя невійськового призначення» та «бойові припаси до зброї невійськового призначення». Виходячи із виділеної мети, завданнями наукового пошуку є: проаналізувати законодавчий підхід до регулювання правового статусу зброї невійськового призначення та боєприпасів до неї; виділити наукові тлумачення категорії; побудувати на підставі аналізованих відомостей нову дефініцію зброї невійськового призначення і бойових припасів до неї.

Наукова новизна дослідження. Проведене в статті дослідження має високий ступень актуальності та новизни адже в ньому вперше, на основі аналізу нормативно-правових актів та теоретичних положень, побудовано авторську дефініцію поняття зброї невійськового призначення і бойових припасів до неї.

Виклад основного матеріалу. За текстом Великого тлумачного словника сучасної української мови за редакцією В. Т. Бусела слово «зброя» розкривається наступним чином: 1) знаряддя для нападу чи оборони;

2) сукупність засобів для ведення війни, бою; озброєння; 3) символ військової справи; засіб для боротьби з ким-, чим-небудь, для досягнення якої-небудь мети [2, с. 443].

Даний термін активно використовується у законодавчих положеннях. Наприклад, як предмет кримінального або адміністративного правопорушення поняття «зброя» зустрічається в статтях Кодексу України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 №8073-X та Кримінальному кодексі України від 05.04.2001 №2341-III [3; 4].

Конкретизація змісту зброї та диференціація її на види представлені в Наказі Міністерства внутрішніх справ України «Про затвердження Інструкції про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної, пневматичної, холодної і охолощеної зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії, та патронів до них, а також боєприпасів до зброї, основних частин зброї та вибухових матеріалів» від 21.08.1998 № 622. Наприклад, відповідно до зазначеного нормативного акту, вогнепальна зброя – це ствольна зброя, яка призначена або може бути легко пристосована для ураження цілей снарядами (крім гумових чи аналогічних за своїми властивостями снарядів не смертельної дії), що одержують спрямований рух у стволі (за допомогою сили тиску газів, які утворюються в результаті згоряння металевого заряду) та мають достатню кінетичну енергію для ураження цілі, що перебуває на визначеній відстані. Доста-

тньою для ураження цілі є питома кінетична енергія снаряда, величина якої на відстані одного метра від дульного зрізу зброї повинна бути рівна чи більша за 0,5 Дж/мм-2 [5]. В свою чергу, холодна зброя, згідно положень Наказу [5] – це предмети та пристрої, конструктивно призначені та за своїми властивостями придатні для неодноразового заповнення шляхом безпосередньої дії тяжких (небезпечних для життя в момент спричинення) і смертельних тілесних ушкоджень, дія яких ґрунтується на використанні м'язової сили людини [5].

Крім цього документом визначається зміст боєприпасів – спеціально виготовлені вироби одноразового використання, які призначені забезпечити ураження цілей в умовах збройної боротьби, самооборони, полювання, спорту. До бойових припасів належать патрони до нарізної вогнепальної зброї різних калібрів, а також заряджені патрони до гладкоствольних мисливських рушниць, мисливський порох і капсулі [5].

Більш досконале та логічне визначення зброї представлено в Проекті Закону про обіг зброї невійськового призначення від 09.02.2009 № 2105. Перевагою даного проекту нормативного документу є те, що в ньому представлено уніфіковане розуміння вказаного терміну. Так, зброя за Проектом – це пристрої, прилади, предмети, спеціально виготовлені, конструктивно призначені та технічно придатні для неодноразового ураження живої або іншої цілі, які не мають іншого виробничого чи господарсько-побутового призначення. Бойові припаси розтлумачено, як патрони до нарізної вогнепальної зброї різних калібрів, а та-

кож заряджені патрони для гладкоствольних мисливських рушниць, інші пристрої, конструктивно призначені й технічно придатні для пострілу зі зброї відповідного виду з метою ураження живої сили чи іншої цілі, руйнування техніки та матеріальних споруд. Одна з особливостей проекту – визначення поняття «травматична зброя» – зброя, конструктивно призначена та технічно придатна для тимчасового виведення людини зі стану, придатного для нападу, шляхом відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії, застосування яких у визначений спосіб виключає летальні наслідки або нанесення необоротних тілесних ушкоджень. Крім того, законом встановлено, що зброя невійськового призначення належить фізичним і юридичним особам на праві власності, що набувається у спеціальному порядку [6].

Поняття «зброя» також фігурує в багатьох наукових роботах де часто отримує відмінні, від законодавчих тлумачення. Так, Я. В. Новак визначив зброю, як спеціально виготовлене та технічно придатне для ураження живої чи іншої цілі знаряддя, яке використовується для нападу чи оборони. На його думку даним поняттям об'єднано: холодну зброю, електричну зброю, пневматичну зброю, газову зброю, вогнепальну зброю, вибухові пристрої, артилерійську зброю, ракетну зброю, біологічну зброю, хімічну зброю, ядерну зброю [7, с. 15]. За Т. В. Тютюник, зброя – це різновид знарядь, які використовуються людиною, для ураження живої чи іншої цілі. Причому ступінь ураження не має значення,

навпаки, вид зброї обирається ситуаційно в залежності від поставлених завдань, що, у свою чергу, й визначає ступінь тяжкості спричинених ураженням пошкоджень [8, с. 7].

Цікавим видається нам підхід запропонований А. В. Корнієць, В. П. Петковою та О. С. Фроловим, які зазначають, що поняття «зброя» на сьогодні залежить від, так би мовити, «галузевої характеристики». Вчені зазначають, що в адміністративному праві зброя – це складова дозвільної системи, це предмет, на здійснення дій з яким необхідно отримати попередній дозвіл у компетентного органу державної виконавчої влади, тобто обіг якого здійснюється у дозвільному порядку; у кримінальному праві зброя – це засіб, спеціально сконструйований для ураження живої цілі, який не має іншого господарсько-побутового призначення; у криміналістиці зброя – це предмет або пристрій, який має певні характеристики (певний ступінь ефективності, справність), що гіпотетично дозволяють заподіяти летальні ушкодження; у цивільному праві зброя – це матеріальні блага, які є об'єктом речових прав, це майно, яким можна володіти, користуватися, розпоряджатися на власний розсуд, у конституційному праві зброя – це засіб задоволення конституційних прав громадян на самозахист [9, с. 17-18].

В науково-практичному коментарі до Кримінального кодексу України під загальною редакцією В. В. Сташиса та В. Я. Тація визначається, що природа зброї та предметів, що становлять підвищену небезпеку для оточення, полягає в тому, що вони є джерелами підвищеної небезпеки для життя і здоров'я лю-

дей, майна та довкілля. Ця внутрішня, притаманна їм здатність знищення, пошкодження навколишнього середовища тобто володіння вражаючим ефектом, є їх об'єктивною і основною ознакою [10, с. 99; 11].

Ураховуючи все вищевикладене можна вказати, що зброя – це спеціальні технічні прилади, засоби та механізми, ключове призначення яких – нанесення матеріальної шкоди предметам та/або фізичної шкоди людям. В залежності від прикладної характеристики зброї та способу прояву її функціональних властивостей виділяють зброю вогнепальну, холодну, газову, ядерну тощо. В свою чергу боєприпаси – це елементарні частки зброї, які забезпечують ефективність роботи її конструкції та безпосереднє ураження живої сили або пошкодження майна. При цьому, у всьому своєму масиві зброя поділяється на дві великі групи: військову та невійськову. Не вдаючись до роздумів про зміст першого різновиду, який має пряме відношення до сектору оборони та безпеки, відмітимо, що правовий статус зброї другого виду складається з декількох аспектів.

По-перше, невійськова зброя та боєприпаси до неї – це предмет суб'єктивного права власності. Тобто, така зброя цілком може перебувати у власності приватних осіб у порядку спеціальному встановленому законодавством України, який передбачає наявність підстав, необхідність отримання дозволу, тощо. Власність на зброю дає можливість не тільки володіти нею, але й розпоряджатись, зокрема, продавати іншим уповноваженим особам.

По-друге, наголос на тому, що зброя та боєприпаси до неї саме не-

військового призначення передбачає неможливість або суттєву складність застосовувати її під час воєнних або бойових дій. Закон України «Про оборону України» від 06.12.1991 № 1932-XII встановлює, що воєнні дії – це організоване застосування сил оборони та сил безпеки для виконання завдань з оборони України. В свою чергу бойові дії описані законом, як форма застосування з'єднань, військових частин, підрозділів (інших сил і засобів) Збройних Сил України, інших складових сил оборони, а також поліції особливого призначення Національної поліції України для вирішення бойових (спеціальних) завдань в операціях або самостійно під час відсічі збройної агресії проти України або ліквідації (нейтралізації) збройного конфлікту, виконання інших завдань із застосуванням будь-яких видів зброї (озброєння) [12]. Згідно до викладеного, військова зброя – це засоби та механізми призначені для ураження живої сили противника в прямій конфронтації. Така зброя призначена не просто для припинення дій, але й

ліквідації представників військового сектору іншої сторони. Вона використовується в діяльності, передусім, Збройних Сил України, а також інших відомств безпеки та правоохоронних органах. В той же час, невійськова зброя – це зброя загального, громадського вжитку, призначена для особистого захисту, мисливства, проведення спортивних змагань і таке інше. Вона також може нанести значну шкоду здоров'ю та майну, навіть, привести до летальних результатів, але це не характеризує її основне призначення.

Висновки. Виходячи з вищевикладеного маємо підстави представити побудовану нами дефініцію зброї невійськового призначення і боєприпасів до неї – це спеціальні технічні прилади, засоби та механізми, а також необхідні для їх роботи елементарні функціональні частини, призначені для особистого захисту, спорту, мисливства та іншої передбаченої законодавством діяльності і характеризуються відповідним ступенем ризику використання.

Список використаних джерел

1. Конституція України: закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. *Офіційний вісник України*. 2010. № 72/1. Ст. 2598.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.). Уклад, і голов, ред. В. Т. Бусел.К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. 1728 с.
3. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 №2341-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. №25. Ст. 131.
4. Кодекс України про адміністративні правопорушення: кодекс, закон від 07.12.1984 №8073-X. *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1984. № 51. Ст. 1122.
5. Про затвердження Інструкції про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної, пневматичної, холодної і охолощеної зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії, та патронів до них, а також боєприпасів до зброї, основних частин зброї та вибухових матеріалів : наказ МВС України від 21.08.1998 № 622. *Офіційний вісник України*. 1998. № 42. Ст.1574.

6. Проект Закону про обіг зброї невійськового призначення: проект від 09.02.2009 № 2105. Офіційний веб-портал Верховної Ради України. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=31790.

7. Новак Я. В. Сучасний стан та перспективи розвитку криміналістичного дослідження вогнепальної зброї : автореф. дис... канд. юрид. наук. : 12.00.09. Київ, 2007. 20 с.

8. Тютюник Т. В. Теоретичні та організаційно-технічні основи інформаційно-го забезпечення судово-балістичної експертизи : автореф. дис... канд. юрид. наук. : 12.00.09. Харків, 2008. 19 с.

9. Корнієць А. В., Фролов О. С. Організація соціальних систем обігу зброї: Моногр. ра заг. ред. В.П. Петкова. К., 2008.

10. Пінчук М. Г. До питання визначення правової категорії «зброя». *Право і безпека*. 2004. № 3'4. С.98–101.

11. Кримінальне право України: Загальна частина : підручник. Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, В. І. Тютюгін та ін.; за ред. проф. В. В. Сташиса, В. Я. Тація. 4-те вид., переробл. і допов. Х. : Право, 2010. 456 с.

12. Про оборону України : Закон України від 06.12.1991 № 1932-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 9. Ст. 106.

Oliinyk Viacheslav, Ph.D student of the Kharkiv National University of Internal Affairs

ORCID: 0009-0001-6621-2044

The Concept of Non-Military Weapons and Ammunition for them

It is defined that weapons are special technical devices, means, and mechanisms, the primary purpose of which is to inflict material damage on objects and/or physical harm on individuals. It is emphasized that, depending on the applied characteristics of weapons and the manner in which their functional properties are manifested, weapons may be classified as firearms, cold weapons, gas weapons, nuclear weapons, and so forth.

It is stated that ammunition constitutes the elementary components of weapons that ensure the effectiveness of their construction and directly cause harm to living targets or damage to property.

It has been demonstrated that the distinctive features of non-military weapons are as follows: 1) they are objects of subjective property rights; 2) the classification of weapons and ammunition as non-military presupposes either the impossibility or substantial difficulty of their use in the course of military or combat operations.

It is concluded that non-military weapons and their ammunition are special technical devices, means, and mechanisms, as well as the elementary functional components necessary for their operation, intended for personal defense, sports, hunting, and other activities provided for by law, and they are characterized by a corresponding degree of risk in their use.

Keywords: *weapons, non-military weapons, ammunition, regulation of circulation of non-military weapons.*